

Schaken op de basisschool

Werkboek 2, Les 17

Dubbele aanval (1)

Extra spullen

-

Voor de trainer

Dit is de eerste van twee lessen over de dubbele aanval. Met deze 2 lessen sluiten we Werkboek 2 af.

Wanneer een stuk tegelijkertijd twee doelen (lekkere schaakhapjes) aanvalt, heet dat een dubbele aanval. Aanvalsdoelen zijn: een ongedekt stuk of een gedekt stuk van hogere waarde, de koning (schaak), of een veld (vaak met matdreiging).

Een dubbele aanval is heel anders dan een tweevoudige aanval (Werkboek 2, lessen 15 en 16). Bij een tweevoudige aanval vallen twee stukken een stuk aan. Wel is een dubbele aanval, net als de tweevoudige aanval, een trucje van 2 zetten diep. Pas op de 2^e zet win je materiaal.

Een dubbele aanval is vaak heel sterk: je valt twee doelen tegelijkertijd aan, meestal kan de tegenstander maar een aanvalsdoel verdedigen. Met een dubbele aanval win je dus heel vaak materiaal of zet je mat.

In mijn lessen gebruik ik vaak de volgende voetbalmetafoor. Bij het nemen van een penalty schiet de spits 2 ballen tegelijkertijd; een in de linkerhoek en een in de rechterhoek. Denk je dat de keeper beide ballen kan tegenhouden? Zo sterk is een dubbele aanval!

Wil je een dubbele aanval kunnen uitvoeren, dan moet je eerst wel gezien hebben dat er ongedekte stukken zijn, of dat je schaak kunt geven. Kwestie van eerst goed kijken: schaakhavik! (Zie Werkboek 2, lessen 9-12.)

1. Kijken

2. Denken

3. Doen

Opbouw van de lessen

Lessen 17 en 18 gaan alleen over een dubbele aanval op de aanvalsdoelen ongedekt stuk en Koning. Het aanvalsdoel veld is veel moeilijker. De les over de dubbele aanval met aanvalsdoel veld volgt later.

In Les 17 leggen we uit wat een dubbele aanval is en waarom die heel sterk is. We oefenen ook met het verschil ten opzichte van een tweevoudige aanval (opdracht 1).

We laten zien dat alle stukken een dubbele aanval kunnen maken. Maar we oefenen in het werkboek vooral met de Dame (opdrachten 2 en 3). Omdat de Dame makkelijk over het hele bord beweegt, kan

ze vaak eenvoudig 2 ongedekte stukken tegelijkertijd aanvallen. In echte schaakpartijen komen dubbele aanvallen met de Dame verreweg het meeste voor.

In Les 18 herhalen we de dubbele aanval en oefenen met stellingen waarin meerdere mogelijkheden zijn. Bijvoorbeeld:

- Er zijn 2 goede dubbele aanvallen mogelijk: kies de dubbele aanval die de meeste punten oplevert.
- Soms kan de tegenstander een dubbele aanval toch verdedigen: kies de dubbele aanval die wel werkt.

Leerdoelen

- Leren en kunnen toepassen van de dubbele aanval.
- Vergroten van het inzicht in de kwetsbaarheid van ongedekte stukken en van de Koning als die niet goed wordt beschermd.

Aandachtspunten feedback

Als kinderen een fout maken met een dubbele aanval, check dan op de volgende oorzaken:

- Kennis: ze begrijpen niet goed wat een dubbele aanval is, of ze onderschatten hoe sterk een dubbele aanval is. Ze zien bijvoorbeeld een verdediging tegen de aanval op het ene stuk en denken dat het probleem dan is opgelost. Dat ze daarna het andere stuk kunnen slaan zijn ze vergeten.
- Kennis: sommige kinderen vallen gedekte stukken aan en noemen dat een dubbele aanval. Daar hebben ze natuurlijk gelijk in. Maar de dubbele aanval heeft weinig zin en wint ook geen punten. Maak ze duidelijk dat een aanval op gedekte stukken vaak weinig oplevert. Zoek daarom eerst naar de ongedekte stukken.
- Kijken: ze hebben niet goed gekeken en niet alle aanvalsdoelen ontdekt of niet goed gezien dat een stuk toch gedekt stond.
- Bordvisie: ze hebben het veld niet ontdekt waarop een stuk de dubbele aanval kan geven. Vooral zetten met het Paard en de Dame blijven lastig. Zo kan de Dame hele lange zetten maken, waarvoor je het hele bord moet kunnen overzien. Als die zet ook nog eens achteruit is, wordt het erg lastig. Zetten vooruit zijn veel makkelijk te ontdekken.
- Denken: ze konden kiezen uit meerdere mogelijkheden, waarvan er een duidelijk de beste was. Mogelijk zijn ze gestopt met nadenken na de eerste optie of ze hebben de verdediging tegen de dubbele aanval niet gezien. Deze optie komt terug in opgaven van les 18.

Het onderzoeken van een nieuwe stelling

Als een kind een nieuwe stelling onderzoekt, is de vraag 'Zie je een dubbele aanval' geen goede eerste vraag. Je kunt pas zoeken naar een dubbele aanval als je de aanvalsdoelen hebt ontdekt. Een goede eerste vraag is dus: welke lekker schaakhapjes zie je? Zie je ongedekte stukken? Staat de Koning van de tegenstander veilig? Kun je schaak geven?

In Werkboek 3 gaan we ook naar andere kenmerken van een stelling kijken. Kenmerken die tot andere trucjes aanleiding geven en niet tot een dubbele aanval. Als je meteen gaat zoeken naar dubbele aanvallen, zul je dat andere trucje nooit vinden. Het onderzoeken van een stelling begint daarom altijd met de kenmerken van een stelling, zoals ongedekte stukken en een onveilige Koning. Afhankelijk van de kenmerken die je in een stelling ontdekt, ga je daarna op zoek naar de trucjes die daarbij horen.

0-3 Opening

3-15 Instructie

Schrijf op het bord:

Ik ben een Schaakhavik! Ik let op:

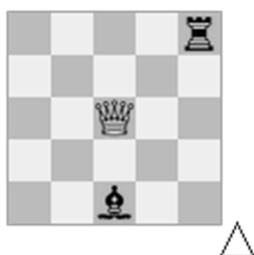
1. Ongedekte stukken

Vandaag gaan we verder met jullie veranderen in een schaakhavik.

V: Wie weet nog wat de schaakhavik is? (En wat hij doet?)

A: Eerst goed kijken, dan denken en daarna pas zetten.

A: Goed kijken naar lekker schaakhapjes: naar ongedekte stukken, een onveilige Koning. Misschien kun je mat zetten. Daarna kiest de havik het lekkerste hapje uit.

V: Wie ziet lekkere hapjes voor de witte Dame?

A: De ongedekte stukken Te5 en Lc1.

V: Wat is het lekkerste hapje?

A: Te5.

V: Wat valt je op?

A: In deze stelling valt de Dame in een keer 2 stukken aan. Dit noemen we een **dubbele aanval**. Wit valt tegelijk de Toren en de Loper aan.

Een dubbele aanval is vaak heel sterk: je valt 2 doelen tegelijkertijd aan, meestal kan de tegenstander maar een doel verdedigen. Met een dubbele aanval win je dus heel vaak materiaal of zet je mat.

V: Wat is het verschil met een tweevoudige aanval?

A: Bij een tweevoudige aanval heb je twee stukken nodig: die vallen allebei een stuk aan.

Dit voorbeeld met het inplaatsen van een Dame is een illustratie van opdracht 1 in het werkboek.

Er staan 2 lekkere hapjes op het bord: het Paard en de Loper zijn ongedekt.

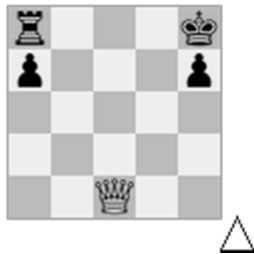
V: Je mag een witte Dame op het bord zetten. Kun je in een keer beide stukken aanvallen?

A: Ja, met Db1 (Db4, Da5, De5 zijn ook goed).

V: De2 is toch ook goed?

A: Je valt dan wel beide stukken aan, maar de Dame staat op e2 niet veilig. Je moet dus goed blijven kijken (schaakhavik!).

De schaakhavik ziet dus lekkere hapjes en kijkt dan of hij die lekkere hapjes *veilig* kan aanvallen.

V: Wie ziet er ongedekte stukken van zwart?

A: De Toren staat ongedekt.

V: Zie je nog een ander lekker hapje?

A: Wit kan de zwarte Koning schaak zetten. Er is een lijn naar de zwarte Koning: a1 – e5. De havik ziet een muis op a5 en een lekker dik konijn op e5.

V: Wat is de beste zet?

A: Dc3 + met dubbele aanval op de Toren en de Koning.

Sommige kinderen vinden Dc2 ook een dubbele aanval: de Dame valt de beide pionnen aan. Maar die pionnen staan gedekt. De dubbele aanval heeft weinig zin en wint ook geen punten. Maak ze duidelijk dat een aanval op gedekte stukken vaak weinig oplevert. Zoek daarom eerst naar de ongedekte stukken.

Schrijf op het bord:

2. Onveilige Koning: schaak

Vraag alle kinderen om 1 minuut als een Schaakhavik naar de stelling te kijken. Na 1 minuut doet iedereen zijn ogen dicht en haal jij La6 van het bord.

Iedereen doet zijn ogen weer open en jij vraagt:

V: Wat is er veranderd?

A: De Loper is verdwenen.

Als je hebt gezien dat de zwarte Loper op a6 ongedekt stond en dat wit een dubbele aanval heeft (Da4 valt La6 en Ke8 aan), dan zie je waarschijnlijk heel snel dat de Loper is verdwenen. “Wit kon toch een ongedekte Loper winnen?”

15-30 Werkboek

Les 17, opdracht 1: Dubbele aanval of tweevoudige aanval?

We controleren of de kinderen het verschil tussen beide type aanvallen doorhebben.

Maak deze 3 opgaven eventueel gezamenlijk.

Les 17, opdracht 2: Zet het stuk op een veilig veld voor een dubbele aanval.

Bij deze opgaven moeten de kinderen De Dame die onder het diagram staat, inplaatsen met een veilig dubbele aanval. Die dubbele aanval moet wel goed werken. In diagram 2 werkt alleen Dc3. Met de Dame op andere velden kan zwart zich nog verdedigen.

Het inplaatsen hebben we al geoefend tijdens de instructie.

Les 17, opdracht 3: Zie jij de dubbele aanval?

A: Laat de kinderen eerst de lekkere hapjes ontdekken. Welke stukken staan ongedekt? Kun je schaak geven? Op welke lijn of diagonaal?

B: Daarna moeten ze op zoek naar het juiste veld voor een dubbele aanval .

Maak een of twee opgaven gezamenlijk.

30-55 Spel

Een normale schaakpartij is niet geschikt om de dubbele aanval te oefenen. Daarvoor komt de dubbele aanval te weinig voor. Speel daarom [Spel 37: Bedenk zelf een stelling met een dubbele aanval.](#)

Laat de kinderen alleen of in tweetallen op hun eigen bord stellingen met een dubbele aanval bedenken.

We spelen dit spel zonder opdrachtkaartjes. De trainer geeft de kinderen steeds een opdracht voor het bedenken van een dubbele aanval.

Vraag ze om een dubbele aanval te bedenken steeds met een ander stuk. Ook moeten ze variëren met dubbele aanvallen op een koning en op ongedekte stukken. Tot slot moeten ze proberen een redelijk normale stelling op het bord te zetten.

Geef ze een punt als je tevreden bent met de stelling.

Andere spelletjes:

- [Spel 45: Strategoschaak](#)
- [Spel 47: Bingoschaak](#)
- [Spel 56: De Dame ziet dubbel](#)
- [Spel 62: Loper en/of Paard in de zak](#)
- [Spel 65: Pas op voor de schaakhavik](#)

55-60 Opruimen, samenvatting, opdrachten voor thuis en afsluiten

Gezamenlijk opruimen

Samenvatting

Oefeningen voor thuis (optioneel):

- (Af)maken alle opdrachten van Les 17.
- Speel een echte schaakpartij.
- Speel de schaakspelletjes die in het werkboek bij Les 17 staan.

Benadruk dat ze volgende week het werkboek weer moeten meenemen.

Toelichting opdrachten werkboek

Opdracht 1: Dubbele aanval of tweevoudige aanval

Met deze oefening toetsen we of de kinderen het verschil tussen een dubbele en een tweevoudige aanval begrijpen.

Opdracht 2: Zie jij de dubbele aanval?

De kinderen moeten de witte Dame op het bord zetten met een dubbele aanval. De dubbele aanval moet punten opleveren. Als zwart de aanval kan oplossen zonder verlies van materiaal, dan is de oplossing fout. Zo is bijvoorbeeld een aanval op een gedekt stuk niet handig.

In diagram 2 werkt alleen Dc3. Met de Dame op andere velden kan zwart zich nog verdedigen.

Opdracht 3: Zie jij de dubbele aanval

Eerst (3A) moeten de kinderen de lekkere schaakhapjes (schaakhavik) aangeven. Denk aan ongedekte stukken (omcirkelen) en een onveilig Koning die je schaak kunt geven (pijl op lijn/diagonaal waarop je schaak kunt geven; of stippen op de velden waarop je *veilig* schaak kunt geven).

Daarna (3B) moeten ze de beste zet spelen: een dubbele aanval die punten wint.